

اثر نرخ ارز بر میزان رقابت‌پذیری محصول استراتژیک گندم در ایران

الهام دربندی، صادق خلیلیان و فاطمه رسولی

چکیده

باتوجه به اهمیت نرخ ارز و انتخاب میزان واقعی آن در بررسی رقابت‌پذیری محصولات تولیدی در کشور نسبت به بازارهای جهانی، هدف این مطالعه، بررسی اثر نرخ ارز بر میزان رقابت‌پذیری محصول استراتژیک گندم در ایران می‌باشد. بدین منظور ابتدا با استفاده از آمارهای سری زمانی ۸۸-۱۳۶۲ به محاسبه شاخص سود خالص اجتماعی (NSP)، هزینه منابع داخلی (DRC) و هزینه-منفعت اجتماعی (SCB) با برآورد نرخ سایه‌ای ارز بر مبنای نرخ آزاد و نرخ ارز تعادلی در ایران پرداخته می‌شود. بر اساس نتایج، گندم آبی در سال‌های مختلف به جز ۸۸-۱۳۸۳ بر مبنای نرخ سایه‌ای ارز از مزیت نسبی مطلوبی در سراسر کشور برخوردار بوده است. محاسبه این شاخص‌ها بر مبنای نرخ ارز تعادلی نشان می‌دهد در سال‌های ۸۷-۱۳۷۸ محصول گندم آبی مزیت نسبی نداشته است، اما در سال ۱۳۸۸ مجدداً از رقابت‌پذیری مناسبی در کشور برخوردار بوده است. در مورد گندم دیم نیز، شاخص‌های محاسباتی بر پایه نرخ سایه‌ای ارز به جز سال‌های ۸۸-۱۳۸۲ وجود مزیت نسبی را تأیید کرده‌اند، در حالیکه نتایج محاسبات با نرخ تعادلی ارز نشان می‌دهد که هرچند در سال ۱۳۸۸ شاخص‌ها نسبت به سال قبل بهبود چشمگیری داشته‌اند، اما نتوانسته وجود مزیت نسبی را در کشور اثبات کنند. در مجموع اگرچه بر اساس نرخ سایه‌ای ارز، شاخص‌های مزیت نسبی وضعیت بهتری را از نظر تعداد سال‌های برخوردار از مزیت نتیجه می‌دهند، اما در شرایطی که مزیت نسبی از دست رفته است، شاخص‌های محاسباتی بر مبنای نرخ تعادلی ارز سریعتر به وضعیت مطلوب برگشته و بر اساس آنها وجود مزیت نسبی مجدداً اثبات شده است. لذا توجه به نرخ ارز تعادلی و استفاده از آن در اتخاذ سیاست‌های کلان اقتصادی در بلندمدت به رقابت‌پذیری بیشتر محصولات استراتژیکی همچون گندم منجر خواهد شد.

طبقه‌بندی JEL : D40

کلمات کلیدی: رقابت‌پذیری، نرخ ارز سایه‌ای، نرخ ارز تعادلی، گندم، ایران

مقدمه

توجه به نرخ ارز و انتخاب میزان واقعی آن سبب بهبود رقابت‌پذیری محصولات تولیدی در کشور نسبت به بازارهای جهانی می‌گردد. جایگاه و اهمیت بخش کشاورزی در کسب استقلال اقتصادی و حصول به خودکفایی از یک سو و تأثیرات اجتناب ناپذیر نرخ ارز بر این بخش از سوی دیگر، شناخت هر چه دقیق تر اثرات نوسان نرخ ارز بر بخش کشاورزی را ضروری می‌سازد. (مرتضوی و همکاران، ۱۳۹۰) گرچه در زمینه رقابت‌پذیری و همینطور مزیت نسبی محصولات کشاورزی به علت تنوع آب و هوایی و محصولات، مطالعات زیادی در ایران (رفیعی و همکاران ۱۳۹۰، دانشور و همکاران ۱۳۸۶) و همچنین سایر کشورها (بورینانو ۲۰۱۰، گوپال و

۱- به ترتیب دانشجوی کارشناسی ارشد و دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس و دانشجوی کارشناسی ارشد گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه ساری
Darbandi2@gmail.com

همکاران ۲۰۰۹) انجام شده است و در بخش دیگری از مطالعات نیز محققین به تأثیرات نرخ ارز بر تجارت محصولات و سایر عوامل وابسته توجه داشته‌اند (مرتضوی و همکاران ۱۳۹۰، برقندان و نجفی ۱۳۸۹، اتقایی ۱۳۸۹). با این حال تاکنون مطالعه دقیقی که به بررسی اثر نرخ ارز به عنوان یکی از عوامل تأثیر گذار بر مزیت نسبی تولیدی و صادراتی محصولات کشاورزی طی یک دوره زمانی بپردازد، انجام نگرفته است. از این رو مطالعه پیشرو تلاشی در جهت بررسی و تحلیل این مهم بر رقابت‌پذیری محصول استراتژیک گندم در ایران می‌باشد.

روش تحقیق:

برای نیل به اهداف این مطالعه و بررسی اثر تغییرات نرخ ارز بر میزان رقابت‌پذیری محصول استراتژیک گندم در ایران می‌باشد، ابتدا با استفاده از آمارهای سری زمانی ۸۸-۱۳۶۲ به محاسبه شاخص سود خالص اجتماعی (NSP)، هزینه منابع داخلی (DRC) و هزینه-منفعت اجتماعی (SCB) با برآورد انواع نرخ سایه‌ای ارز و نرخ ارز تعادلی در ایران پرداخته می‌شود. در ادامه به توضیح هر یک از این شاخص‌ها پرداخته شده است.

شاخص سود خالص اجتماعی (NSP)

شاخص NSP، تفاوت بین ارزش محصول تولیدی و هزینه‌های فرصت مربوطه تعریف شده و به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$NSP_o^s = (P_o^s - \sum a_{oj} P_j^s - \sum b_{ok} P_k^s) Y_o = (P_o^b - \sum a_{oj} P_j^b - \sum b_{ok} P_k^s) Y_o \quad (۱) \quad \text{رابطه}$$

که در آن:

P_o^s قیمت سایه‌ای محصول O ، P_j^s قیمت سایه‌ای نهاده قابل تجارت j ، P_k^s قیمت سایه‌ای نهاده غیر قابل تجارت k ، a_{oj} مقدار لازم از نهاده j جهت تولید یک واحد ستانده O ؛ b_{ok} مقدار لازم از نهاده k برای تولید یک واحد ستانده O ، Y_o عملکرد در هکتار محصول O ، P_o^b معادل قیمت سر مرز ستانده O بر حسب ارز خارجی است که در برگیرنده هزینه‌های حمل و نقل، انبارداری و توزیع با در نظر گرفتن اختلاف کیفیت‌ها می‌باشد.

P_j^b معادل قیمت سر مرز نهاده قابل تجارت j بر حسب ارز خارجی است که در برگیرنده هزینه‌های حمل و نقل، انبارداری و توزیع با در نظر گرفتن اختلاف کیفیت‌ها است.

شاخص هزینه منابع داخلی (DRC)

شاخص هزینه منابع داخلی یک کالا، هزینه فرصت عوامل اولیه‌ی استفاده شده در تولید آن کالا را با ارزش افزوده آن در قیمت‌های مرزی مقایسه می‌کند. اگر شاخص به دست آمده بزرگتر از یک باشد، مبین آن است که منابع را باید در یک فعالیت جایگزین قرار داد، در حالیکه اگر ضریب تخمین زده شده کمتر از یک باشد نتیجه می‌گیریم که منابع نسبتاً کارا مورد استفاده قرار گرفته است؛ همچنین هزینه منابع داخلی برابر یک گویای آن است که آن فعالیت ارزشی برابر با یک دلار از منابع را برای تولید محصولی صرف می‌کند که می‌تواند در بازارهای بین‌المللی با یک دلار خریداری شود. به کارگیری این شاخص در متون اقتصادی سابقه‌ی طولانی دارد. برونو (۱۹۷۲) در مقاله‌ای با عنوان هزینه‌ی منابع داخلی و حمایت مؤثر، شروع استفاده از این روش را در دهه‌ی ۱۹۵۰ در کشور فلسطین اشغالی می‌داند. برای محاسبه DRC از رابطه‌ی زیر استفاده شده است:

$$DRC = \frac{\sum b_{ok} P_k^s}{P_o^b - \sum \alpha_{oj}^b P_j^b} = \frac{\sum b_{ok} P_k^s}{(P_o^b - \sum \alpha_{oj}^b P_j^b) E^*} \quad \text{رابطه (۲)}$$

که در آن E^* نرخ سایه‌ای ارز است.
شاخص نسبت هزینه به منفعت اجتماعی (SCB)
معیار SCB، بصورت رابطه زیر برآورد می‌شود:

$$SCB = \frac{\sum_{ok}^b b_{ok} P_k^s + (\sum_{oj} a_{oj} P_j^s)}{P_o^s} = \frac{\sum_{ok}^b b_{ok} P_j^s + (\sum_{oj} a_{oj} P_j^s) E^*}{(P_o^s) E^*}$$

رابطه (۳)

معیارهای DRC و SCB بر اساس هزینه‌های متوسط که مبتنی بر ضرایب نهاده - ستانده مشاهده شده و قیمت‌های سایه‌ای نسبت داده شده است بدست می‌آید. این معیارها فرمول‌های تبدیل شده سود خالص اجتماعی است که باعث رهایی NSP از واحد شده و مقایسه را آسان‌تر می‌کند. فعالیت‌هایی که DRC و SCB آنها بین صفر و یک باشد، فعالیت‌های سودآور به شمار می‌آید و به رشد اقتصادی کمک می‌کند. هم‌چنین محصولاتی که SCB آنها بزرگتر از یک باشد، سودآوری و مزیت نسبی ندارند؛ باید یادآوری کرد که SCB نمی‌تواند کوچکتر از صفر شود. (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۰)

در این مطالعه نهاده‌هایی مانند نیروی کار، آب، زمین و بخشی از ماشین‌آلات به عنوان نهاده داخلی و غیر قابل تجارت و سایر نهاده‌ها نظیر سموم نباتی، انواع کودهای شیمیایی و بذر و نیز بخشی از ماشین‌آلات به عنوان نهاده قابل تجارت در نظر گرفته شده‌اند و آمار مورد نیاز از منابع گوناگون مانند سالنامه بازرگانی خارجی گمرک و بانک هزینه تولید جهاد کشاورزی استخراج شده است.

هم‌چنین برای محاسبه نرخ سایه‌ای ارز ابتدا، محاسبه این نرخ به روش نسبی و با در نظر گرفتن نرخ آزاد ارز صورت گرفته است و در مرحله بعد نرخ ارز تعادلی مبنای محاسبات بوده است لازم به ذکر است این نرخ قبلاً توسط محققان محاسبه شده و در دسترس می‌باشد (اتقایی، ۱۳۸۹) و در این مطالعه نیز این نرخ استفاده شده است. در رابطه ۴ روش محاسبه نرخ سایه‌ای اشاره شده است.

$$\text{رابطه (۴)} \quad (P_1 / P_1^*) E_0 = \text{نرخ سایه‌ای ارز (نسبی)}$$

که در آن P_1 شاخص قیمت عمده‌فروشی خارجی، P_1^* شاخص قیمت خرده‌فروشی داخلی، E_0 نرخ آزاد ارز در سال مورد بررسی می‌باشند

نتایج و بحث

با توجه به آنچه گذشت محاسبه شاخص‌های مزیت نسبی، همواره بر مبنای نرخ ارز سایه‌ای صورت می‌گیرد که در تمامی مطالعات تاکنون به آن اشاره شده است، اما در این مطالعه، برای محاسبه شاخص‌های مزیت نسبی نرخ تعادلی ارز نیز مورد توجه قرار گرفته است.

در این خصوص باید اشاره کرد، نرخ ارز تعادلی، نرخ است که تعادل بازار آن را به دست می‌دهد. در ادبیات اقتصادی مدل‌های اقتصادی برای تعیین نرخ ارز تعادلی به کار گرفته می‌شود که با تخمین‌های اقتصادسنجی، نرخ ارز تعادلی را برآورد می‌کنند. در این مدل‌ها فرض می‌شود که نرخ ارز، متغیری درونزا بوده و متأثر از سایر تعادل‌های اقتصاد است و معمولاً در این مدل‌ها متغیرهایی مانند خریدهای دولت، تراز تجاری، تولید ناخالص داخلی سرانه، اختلاف نرخ بهره داخل و خارج و غیره به عنوان متغیرهای تعیین کننده و توضیح‌دهنده نرخ ارز تعادلی به کار گرفته می‌شوند. (۱)

در این مطالعه پس از محاسبه شاخص‌ها بر مبنای هر دو نوع نرخ ارز تحلیلی در مورد هر یک ارائه شده است. بدین منظور ابتدا با استفاده از آمار سری زمانی ۸۸-۱۳۶۲ که اطلاعات مربوط به هزینه تولید گندم در این دوره در دسترس بود، به محاسبه شاخص سود خالص اجتماعی (NSP)، هزینه منابع داخلی (DRC) و هزینه-منفعت اجتماعی (SCB) با برآورد نرخ سایه‌ای ارز بر مبنای نرخ ارز آزاد و نرخ ارز تعادلی در ایران پرداخته شده است. نتایج مربوط به این محاسبات برای محصول گندم آبی و دیم در جدول (۱) و (۲) خلاصه شده است.

جدول ۱- شاخص‌های هزینه‌ای مزیت نسبی گندم آبی

(با نرخ سایه ای ارز بر مبنای نرخ تعادلی)			(با نرخ سایه ای ارز بر مبنای نرخ آزاد)			شرح
NSP (هزار ریال)	SCB	DRC	NSP (هزار ریال)	SCB	DRC	شاخص
40/3	0/463	0/181	320/5	0/333	0/027	1362-63
34/3	0/474	0/205	378/6	0/323	0/023	1363-64
39/3	0/375	0/174	444/1	0/232	0/018	1363-65
43	0/38	0/177	502/7	0/23	0/018	1365-66
43/2	0/352	0/158	550/8	0/213	0/015	1365-67
41/2	0/42	0/204	436/3	0/253	0/024	1367-68
37/8	0/558	0/208	417/7	0/442	0/023	1368-69
43/1	0/558	0/203	475/7	0/445	0/023	1369-70
56/5	0/437	0/186	448	0/311	0/028	1370-71
41/9	0/602	0/454	351/6	0/306	0/09	1371-72
58/4	0/606	0/453	419/8	0/326	0/103	1372-73
65/4	0/636	0/524	518/5	0/296	0/122	1373-74
75/9	0/617	0/493	556/2	0/298	0/117	1374-75
90/2	0/621	0/503	534/4	0/338	0/146	1375-76
67/2	0/722	0/596	391/6	0/441	0/202	1376-77
64/4	0/73	0/634	431/9	0/397	0/206	1377-78
-67/554	1/377	1/609	220	0/602	0/448	1378-79
-80/554	1/388	1/609	156	0/697	0/577	1379-80
-38/781	1/131	1/192	187/3	0/679	0/562	1380-81
-17/013	1/048	1/067	125/6	0/762	0/682	1381-82
-70/649	1/158	1/221	24	0/957	0/942	1382-83
-146/67	1/329	1/507	-100/769	1/199	1/301	1383-84
-201/46	1/387	1/62	-185/59	1/342	1/544	1384-85
-155/14	1/276	1/438	-177/728	1/334	1/536	1385-86
-354/7	1/626	2/118	-433/351	1/955	2/816	1386-87
69/9	0/941	0/917	-236/656	1/3	1/437	1387-88

مأخذ: محاسبات تحقیق

بر اساس نتایج، گندم آبی در سال‌های مختلف به جز ۸۸-۱۳۸۳ بر مبنای نرخ سایه‌ای ارزش از مزیت نسبی مطلوبی در سراسر کشور برخوردار بوده است. محاسبه این شاخص‌ها بر مبنای نرخ ارز تعادلی نشان می‌دهد در سال‌های ۸۷-۱۳۷۸ محصول گندم آبی مزیت نسبی نداشته است، اما در سال ۱۳۸۸ مجدداً از رقابت‌پذیری مناسبی در کشور برخوردار بوده است. نتایج مربوط به محاسبات این شاخص‌های برای محصول گندم دیم نیز در جدول (۲) خلاصه شده است.

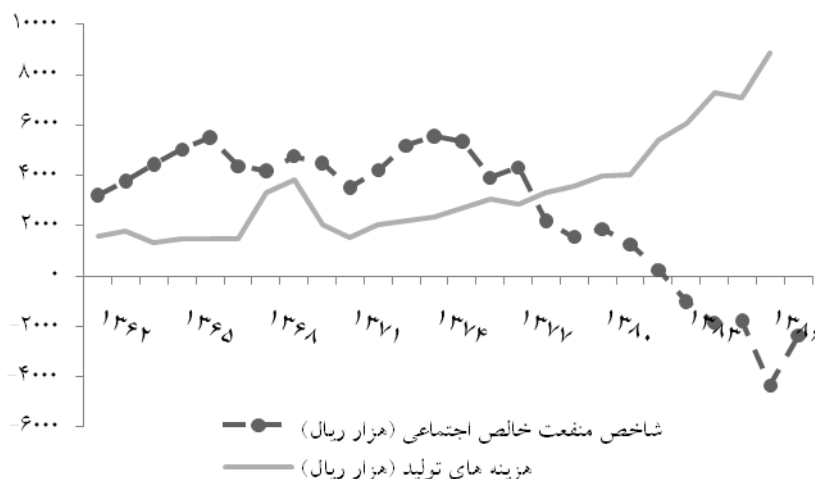
جدول ۲- شاخص‌های هزینه‌ای مزیت نسبی گندم دیم

(با نرخ سایه ای ارزش بر مبنای نرخ تعادلی)			(با نرخ سایه ای ارزش بر مبنای نرخ آزاد)			شرح سال زراعی
NSP (هزار ریال)	SCB	DRC	NSP (هزار ریال)	SCB	DRC	
13/0	0/53	0/214	104/9	0/408	0/033	1362-63
6/4	0/717	0/369	88/6	0/544	0/041	1363-64
14/5	0/395	0/189	163/9	0/256	0/02	1363-65
14.1	0/438	0/212	168/9	0/285	0/022	1365-66
13/1	0/441	0/215	180/2	0/269	0/02	1365-67
2/1	0/865	0/683	56/7	0/553	0/074	1367-68
13/1	0/547	0/227	153/0	0/396	0/025	1368-69
11/0	0/63	0/298	144/6	0/447	0/031	1369-70
9/5	0/657	0/371	102/2	0/43	0/052	1370-71
11/0	0/694	0/532	111/7	0/354	0/101	1371-72
7/8	0/813	0/683	99/6	0/43	0/144	1372-73
12/8	0/772	0/657	147/6	0/359	0/143	1373-74
0/1	0/998	0/997	106/2	0/473	0/213	1374-75
4/9	0/911	0/842	92/7	0/499	0/218	1375-76
14/0	0/819	0/691	116/0	0/482	0/213	1376-77
-15/3087	1/346	1/951	33/8	0/745	0/481	1377-78
-31/4262	1/697	2/538	33/3	0/76	0/609	1378-79
-43/402	1/767	2/571	16/7	0/881	0/81	1379-80
-32/9749	1/373	1/614	33/7	0/806	0/72	1380-81
-32/7853	1/286	1/457	11/9	0/931	0/898	1381-82
-41/7857	1/301	1/484	-13/6693	1/078	1/12	1382-83
-81/939	1/693	2/404	-70/5518	1/526	2/012	1383-84
-101/671	1/675	2/353	-97/1476	1/619	2/219	1384-85
-81/8669	1/462	1/948	-88/6796	1/529	2/115	1385-86
-236/011	3/43	-36/56	-243/424	4/128	-16/77	1386-87
-84/4252	1/246	1/432	-172/181	1/747	2/6	1387-88

مأخذ: محاسبات تحقیق

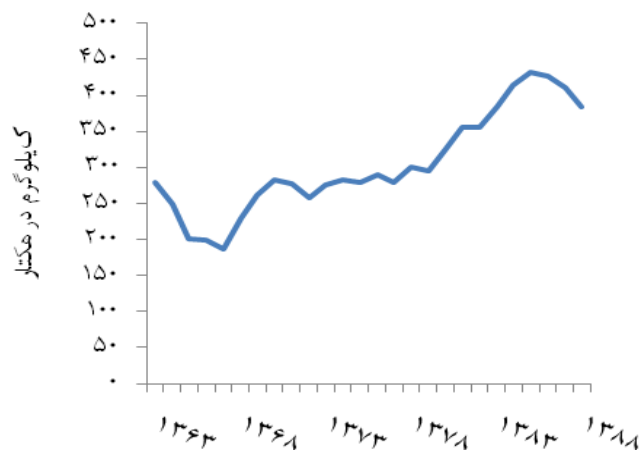
در مورد گندم دیم نیز، شاخص‌های محاسباتی بر پایه نرخ سایه‌ای ارز به جز سال‌های ۸۸-۱۳۸۲ وجود مزیت نسبی را تأیید کرده‌اند، در حالیکه نتایج محاسبات با نرخ تعادلی ارز نشان می‌دهد که هرچند در سال ۱۳۸۸ شاخص‌ها نسبت به سال قبل بهبود چشمگیری داشته‌اند، اما نتوانسته وجود مزیت نسبی را در کشور اثبات کنند. در مجموع اگرچه بر اساس نرخ سایه‌ای ارز، شاخص‌های مزیت نسبی وضعیت بهتری را از نظر تعداد سال‌های برخوردار از مزیت نتیجه می‌دهند، اما در شرایطی که مزیت نسبی از دست رفته است، شاخص‌های محاسباتی بر مبنای نرخ تعادلی ارز سریعتر به وضعیت مطلوب برگشته و بر اساس آنها وجود مزیت نسبی مجدداً اثبات شده است. لذا اگر سیاست‌های ما مبنی بر در نظر گرفتن نرخ ارز تعادلی باشد، بایستی تغییراتی در سیاست‌های در نظر گرفته شده برای دستیابی به اهداف مزیت نسبی اتخاذ شود.

البته در مورد سال‌های پایانی مورد مطالعه که مزیت نسبی از دست رفته است، لازم است دقت بیشتری شود. برای مثال شاخص سود خالص اجتماعی در یک دوره پنج ساله مربوط به سال‌های زراعی ۱۳۸۸-۱۳۸۳ برای گندم آبی منفی بوده است، که در بیان علت آن لازم است به اجزای تشکیل دهنده شاخص سود خالص اجتماعی از قبیل قیمت سایه‌ای محصول، هزینه‌های تولید، عملکرد محصول و میزان مصرف نهاده‌ها که بر هزینه اثر دارند، توجه شود. برای مثال:

نگاره‌ی (۱)- روند شاخص NSP در مقابل هزینه‌های تولید

نگاره‌ی (۱) نشان می‌دهد هزینه‌های تولید در دهه اخیر با یک شیب فزاینده، افزایش یافته است که این عامل به دلیل بالا بردن سطح هزینه نسبت به درآمد تأثیر منفی بر شاخص منفعت خالص اجتماعی بر جای گذاشته است، به طوریکه در سال زراعی ۱۳۸۳-۱۳۸۸ این شاخص منفی شده است. همچنین باید اشاره کرد، یکی از دلایل بالا رفتن هزینه‌های تمام شده تولید افزایش مصرف نهاده در هکتار بوده است؛ در اینجا به طور نمونه، با مقایسه میزان استفاده از نهاده کود شیمیایی (شامل کودهای ازته، فسفات و پتاس) در هر هکتار طی سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۸۸ می‌توان میزان به افزایش سالانه مصرف این نهاده اشاره کرد که این عامل مستقیماً بر هزینه‌های تولید اثرگذار بوده و موجب بالا رفتن هزینه‌ها گشته است. روند مصرف این نهاده طی سال‌های مورد بررسی در نگاره‌ی (۲) ترسیم شده است.

نگاره‌ی (۲) - روند مصرف کود شیمیایی برای تولید محصول گندم

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

بر اساس یافته‌ها میزان استفاده از نهاده‌های تولید مانند کود شیمیایی به ویژه در سال‌های اخیر در هر هکتار افزایش قابل توجهی داشته است، در این مورد می‌توان اشاره کرد، یکی از دلایل افزایش هزینه‌های تمام شده تولید از طرف کشاورز به دلیل افزایش مصرف نهاده در هکتار بوده است و در صورتی که درآمدها همسوی با هزینه‌های تولید نتوانند افزایش یابند، این عامل سبب از دست رفتن مزیت نسبی تولید و رقابت‌پذیری محصولات می‌گردد. در نتیجه به نظر می‌رسد که سیاست‌های اتخاذ شده در آینده باید بر مبتنی بر افزایش کارایی حمایت‌های انجام گرفته استوار گردد و توجه بیشتری در خصوص افزایش سطح آگاهی کشاورز و آموزش به زارعین برای استفاده بهینه از نهاده‌ها و نیز اعطای یارانه به نهاده‌های تولید. همچنین به نظر می‌رسد که در ارتباط با اجرای سیاست‌های حمایتی از بخش کشاورزی لازم است تا سایر اهداف که از اهمیت قابل توجهی برخوردارند، نظیر دستیابی به محصول رقابتی با قیمت‌های واقعی جهانی، با تأکید بر اتخاذ سیاست‌های مناسب ارزی مورد توجه قرار گیرد.

در پایان با توجه به نتایج مطالعه و با مقایسه تأثیر نرخ ارز سایه‌ای (بر مبنای نرخ ارز آزاد و سپس نرخ ارز تعادلی) بر شاخص‌های هزینه‌ای گندم آبی و دیم باید گفت، اگر سیاست‌های ما مبنی بر در نظر گرفتن نرخ ارز تعادلی باشد، بایستی تغییراتی در سیاست‌های در نظر گرفته شده برای دستیابی به اهداف مزیت نسبی اتخاذ شود. همچنین با توجه به نتایج، با افزایش نرخ ارز در بازارهای جهانی مزیت نسبی محصول گندم ایران با کاهش روبرو خواهد بود. لذا با افزایش نرخ ارز در ماه‌های اخیر و ادامه روند افزایش آن در آینده لازم است تا سیاست‌های مناسبی جهت دستیابی به اهداف مزیت نسبی محصول گندم اتخاذ شود.

منابع

- اتقایی، م (۱۳۸۹). برآورد نرخ ارز تعادلی و بررسی اثر احتمالی آن بر شاخص حمایت از تولیدکننده بخش کشاورزی در ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده اقتصاد و توسعه. دانشگاه تهران
- آمارنامه هزینه تولید زاعت وزرات جهاد کشاورزی.
بانک اطلاعات سری زمانی بانک مرکزی.
- برقندان، ا و نجفی، ب (۱۳۸۹). اثر انحراف نرخ ارز بر شاخص حمایت از تولیدکننده بخش کشاورزی در ایران، *مجله پژوهش های نوین اقتصاد کشاورزی*، ۲، (۱): ۳۴-۱۵.
- دانشور کاخکی، م، دهقانیان، س، هاتف، ج و سروری، ع.ا (۱۳۸۶). بررسی مزیت نسبی گندم آبی و دیم در دشت مشهد، *مجله علوم و صنایع کشاورزی*، ۲۱، (۱): ۴۵-۵۱.
- رفیعی، ح، پیکانی ماچیانی، غ، ر و دانشور عامری، ژ (۱۳۹۰) بررسی رقابت پذیری محصولات عمده زراعی استان مازندران با استفاده از الگوی برنامه ریزی ریاضی. *مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی*، جلد ۳، شماره ۱، ص ۱۰۸-۸۹.
- سالنامه آمار بازرگانی خارجی گمرک جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۶۸-۸۸.
- مرتضوی، س.ا، دربندی، ا، اعلائی، پ و رفیعی، ح. (۱۳۹۰). بررسی رابطه نرخ ارز با صادرات محصول خرما. *نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، ۲۵، (۲): ۲۴۶-۲۵۲.

- Burianova, J (2010) the Trends of the Agrarian Foreign Trade of CR after Accession to EU, Competitiveness of Commodities. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*, Volume II, Number 1.
- Gopal, N; Jeyanthi, P; Geethalakshmi, V and Unnithan, G.R (2009) Indian Finfish Exports – An Analysis of Export Performance and Revealed Comparative Advantage. *Agricultural Economics Research Review*, (22): 291-297

The Effect of Exchange Rate on Competitiveness of Strategic Crop of Wheat in Iran

Elham Darbandi, Sadegh khalilain, Fateme Rasouli¹

Abstract

With Regard to importance of exchange rate and the choice of real amount of it, this study investigates the effect of exchange rate on Competitiveness of Strategic Crop of Wheat in Iran, so first of all the comparative advantage indices like net social profit (NSP), domestic resource cost (DRC) and social cost benefit (SCB) are computed. , using time series data during 1983-2009 considering both equilibrium and free non-formal exchange rate. Results showed that on the whole of this period about irrigated wheat, comparative advantage is approved with the exception of 2004-2009, while these indices with regard to equilibrium exchange rate didn't demonstrate comparative advantage during 1998-2008. Also about non-irrigated wheat indices declare that there was comparative advantage in production of this crop with the exception of 2003-2009. As a conclusion although with regard of non-formal exchange rate there is comparative advantage in more years, but under circumstances which this point is missed, if equilibrium exchange rate is consider, the comparative advantage indices could achieve better condition sooner than non-formal exchange rate is consider. So taking appropriate exchange rate policy regard to equilibrium exchange rate can lead to more competitive state for strategic products like wheat.

JEL: D 40

Keywords: *comparative advantage, shadow exchange rate, wheat, Iran.*

1- Respectively MS.c student of Agricultural Economics, Tarbiat Modares University, Associate Professor of Agricultural Economics, Tarbiat Modares University, MS.c student of Agricultural Economics, Sari University

Email: Darbandi2@gmail.com